

Általánosítások a potenciális magyar birtokszóváltozatokra vonatkozóan

Farkas Judit

MTA Nyelvtudományi Intézet

Alberti Gábor

Pécsi Tudományegyetem

Alberti és Farkas (2015: 2-6) óvatosan alulspecifikált állításokat fogalmaz meg a $-(j)A$ birtokltságot jelölő toldalékmorféma alakváltozatai és az elidegeníthető birtoklás kapcsolatára vonatkozóan, den Dikken (2015) elméletét alapul véve. Jelen előadásban azt mutatjuk be, hogy ha az (1) pontban bemutatott módon definiálunk háromféle potenciális birtokszó-alakváltozatot (ld. v_1, v_2, v_3), akkor sokkal pontosabb általánosításokat fogalmazhatunk meg (ld. (2a-e)) arra nézve, hogy melyik változat hajlamos elidegeníthető ('e⁺'), illetve elidegeníthetetlen ('e⁻') birtoklást kifejező jelentéshez társulni ('~').

- (1) V_1 : [a főnév alanyesete + $-jA$], ha ezt az alakot nem tiltják meg a magyar fonotaktika szabályai (pl. $*V+A$ (*lli boká-*(~j)a*), $*s+jA$ (*lli has-*(~j)a*); ld. Rebrus 2014); egyébként pedig [a főnév alanyesete + $-A$]
- V_2 : [a főnév alanyesete + $-A$], ha a magyar fonotaktika szabályai ezen alak mellett [a főnév alanyesete + $-jA$] alakot is megengedik
- V_3 : az első két változattól eltérő, nyelvtörténeti okokból kifolyólag létező további E/3 birtokszóváltozat
- (2) a. $v_1 \sim e^+$
a'. $v_2 \sim e^-, v_3 \sim e^-$ (2a-a') jó kiindulópont (ld. (3)), de túl erős általánosítás
b. $v_1 \sim e^-, v_2 \sim e^+, v_3 \sim e^+$ ellenpéldák (4)
c. $[v_1 \sim e^- \rightarrow \succ v_2, \succ v_3]$ erős v_1 variáns (4a-a')
 $[v_2 \sim e^+ \rightarrow \succ v_1, \succ v_3]$ erős v_2 variáns (4b-b')
 $[v_3 \sim e^+ \rightarrow \succ v_1, \succ v_2]$ erős v_3 variáns (4c-c')
d. $[v_k \sim e^-] / [v_n \sim e^+] \rightarrow k \geq n$ elidegeníthetetlen / elidegeníthető jelentés társulása a versengő (ahol k és $n \in \{1,2,3\}$) potenciális változatokhoz
e. v_2 és v_3 kizárja egymást legfeljebb két potenciális birtokszóváltozat verseng (5)

Plauzibilis az az általánosítás (amely den Dikken (2015) alaptézisének továbbfejlesztése), hogy az „automatikusan előállítható” (csak fonotaktikai tiltásokra érzékeny) v_1 változat társul az elidegeníthető jelentéshez (2a). Ennek kézenfekvő kiegészítéseként felvethető egy olyan hipotézis, hogy a nyelv a v_2 és a v_3 változatokat „használja” (amennyiben nyelvtörténeti és/vagy fonotaktikai okokból kifolyólag léteznek) az elidegeníthetetlen birtokviszony kifejezésére (2a'). Nyilvánvaló ellenpéldákkal szolgálnak azonban azon esetek, ahol egy változat készségesen társul az éppen ellentétes jelentéstípussal (is) (2b) – ilyenkor kivétel nélküli szabály, hogy az adott változat a vele eredendően kompatibilis jelentéstípushoz is legalább annyira készségesen társul (ld. (2c), (4a-c')). Mindezt a (2d) pontban bemutatott módon foglalhatjuk egységes szabályba, amely alól nem ismerünk kivételt.

- (3) a. a ház ablak-(*j)a   a'. a világ legjobb ablak-??(?)a $[v_2 \sim e^-] / [v_1 \sim e^+]$
b. a ház teteje/*tetője   b'. a cég legjobb *teteje / (?)tetője $[v_3 \sim e^-] / [v_1 \sim e^+]$

- (4) a. az oroszok cár-*($\check{v}$ j)a   a'. minden idők legifjabb cár-*($\check{v}$ j)a   [$v_1 \sim e^-$]/[$v_1 \sim e^+$]
 b. a németek császár-*($\check{v}$ j)a   b'. minden idők legifjabb császár-*($\check{v}$ j)a   [$v_2 \sim e^-$]/[$v_2 \sim e^+$]
 c. Pécs egyik tere/*térje/*tére   c'. a világ legszebb tere/*térje/*tére   [$v_3 \sim e^-$]/[$v_3 \sim e^+$]
- (5) a. Ili gyomra/*gyomorja/*gyomora   a'. a világ legnagyobb ??gyomra/??gyomorja/*gyomora

Megfigyeltük továbbá, hogy egyetlen magyar főnévnek sincs egyidejűleg három (akárcsak többé-kevésbé is) elfogadható birtokszóváltozata (ld. (2e), (5)).

Alberti Gábor – Farkas Judit 2015: Az elidegeníthető birtoklást kifejező *-j-* képző... *Jelentés és Nyelvhasználat* 2:1–29.

den Dikken, Marcel 2015: The morphosyntax of (in)alienably possessed NPs... *Approaches to Hungarian* Vol. 14: 121–145.

Rebrus Péter 2014: Miért nincs *j?* „... *hogyan legyen a víznek lefolyása*”. Kolozsvár. 383–401.